

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ ETKİNLİKLERDE ÇOCUKLARLA OLAN İLETİŞİMLERİNDE KULLANDIKLARI DEĞERLERİN İNCELENMESİ*

AN INVESTIGATION INTO THE VALUES OF THE COMMUNICATION WHICH IS USED IN CLASSROOM ACTIVITIES BY TEACHERS

Suna TARKOÇIN^{a**}; Damla BERKTAŞ^b; Gülden UYANIK BALAT^c

^a Bingöl Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Bingöl/Türkiye

^b MEB Melek Üner İlköğretim Okulu Hayrabolu, Tekirdağ/Türkiye

^c Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul/Türkiye

Özet

Bu araştırmanın amacı okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları evrensel değerlerin gözlem yoluyla incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu Tekirdağ'ın Hayrabolu ilçesi ve Bingöl il merkezinde bulunan 2 ilköğretim ve 1 bağımsız anaokulunda görev yapan 4 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak, okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta kullandıkları evrensel değerler "Yapılandırılmamış ve Katılımcı Olmayan Gözlem Tekniği" ile gözlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin sözel ifadeleri ses kayıt cihazı yardımıyla, davranışları ise betimleyici notlar halinde kayıt altına alınmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden İçerik Analizi kullanılmıştır. Kayıtlar dinlendiğinde elde edilen rapor 78 sayfadan oluşmuştur. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde 12 farklı değeri kullandıkları görülmüştür. Bu değerler içinde en çok kullandıkları evrensel değerlerin ise "Nezaket, Yardımlaşma, Sorumluluk, Saygı ve Sabır" olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi öğretmenleri, değer, değerler eğitimi.

Abstract

The aim of this paper is to investigate the universal values which are used in the classroom communication by preschool teachers. The working group of the study consists of four pre-school teachers working in two primary schools and one independent pre-school in Bingol and Tekirdag's town Hayrabolu. As a means of data collection, the universal values-used by pre-school teachers in the classroom- has been observed by "Unstructured and Non-participant Observation Technique". In accordance with the purpose of this study, teachers' behaviors were noted and their verbal expressions were recorded with the help of tape recorder. In order to analyze the research data, Content Analysis-one of the qualitative research methods-was used. The report of the sound recordings consisted of 78 pages. According to the findings of the research, 12 different values were used by teachers in classroom activities. Among these values, the most commonly used universal values are "Politeness Cooperation, Responsibility, Respect and Patience".

Keywords: Pre-school teachers, value, values education.

* Bu çalışma 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi - "21. Yüzyılda Okuryazarlık ve Geleceği, 12 - 14 Eylül 2012" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yazar: starkocin@hotmail.com

Giriş

İnsan karakteri büyük ölçüde ilk altı yılda şekillenmektedir. Bu dönem eğitim açısından son derece önemlidir ve bilim adamları tarafından “hayati dönem” olarak nitelendirilmektedir (Önder, 2011). Bu kritik dönemde çocuğu tanımak, yeteneklerini keşfederek bilinçli yardımda bulunmak eğitimcilerin en önemli görevleridir.

Çocuk eğitimi bütün toplumları meşgul etmiştir. Geleceğin inşası ve milletlerin devamı büyük ölçüde iyi yetişmiş nesillerle mümkündür. Eğitim kurumları olan okullarda öğrencilerin akademik yönden gelişimi sağlanırken iyi insan olarak yetişmeleri için gerekli evrensel değerleri kazanmaları da hedeflenir. Eğitimin insanlarda demokratik tutum, alışkanlık ve inançlar geliştirerek iyi ve etkili vatandaşlar yetiştirme gibi amaçları da bulunmaktadır. Geçmişten bu güne okulların temel vizyonu başarılı, iyi ve etkili insanlar yetiştirmek olduğundan eğitim süreçleri aracılığıyla öğrencilere değer kazandırılması, üzerinde durulması gereken bir konu olarak önemini korumaktadır (Deveci, 2009). Günümüzde istenmeyen davranış kalıplarının artmaya başlamasıyla öğrencilere değer kazandırma işinin rastlantıya bırakılmaması, okul programlarında planlı etkinliklerle yer alması gerektiği görüşü yaygın biçimde kabul görmektedir (Ediger, 1998).

Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ya da inançlara denir (Kızılcıkel ve Erjem, 1994:99). Değer eğitimi değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngörmektedir (Doğan, 2007:630). Bu nedenle Dünya’da artan değerler bunalımını önlemek için çok sayıda ülkede değerlerin nasıl öğretileceği ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Stanley, 1983:242).

Topluma iyi vatandaş yetiştirme üzerinde duran değerlerin (dürüstlük, saygı, hoşgörü, sorumluluk, yardımseverlik, ahlaki değerler vb.) kazandırılmasında okulların daha etkili rol oynaması gerektiği belirtilmektedir. Eğitim sürecinde çocuklara bu değerleri kazandıracak okullardaki en önemli unsurlardan biri olarak da öğretmenler gösterilebilir (Yıldırım, 2009).

Yapılan araştırmalar da öğretmenlerin değerlerin öğretimindeki etkin rolünü önemle ortaya koymaktadır. Halstead ve Taylor’a (2000:177) göre; öğretmenler değerler eğitiminin özünü oluşturdukları için, değerleri kendi rollerinin bir bölümü olarak göstermek istemeseler bile; öğrenciler, öğretmenlerinin değer yargılarından mutlaka etkilenirler. Öğretmenin; çalışmak için seçtiği konular, kullandığı metotlar, sınıfı organize etme tarzı, öğrencilere nasıl davrandığı, kendi değerlerini ve değer tercihlerini yansıtır (Naylor ve Diem, 1987:347; Yazıcı, 2006). Bu noktada, öğretmenin sınıf içi etkinliklerde kullandığı yöntem ve teknikler, istenilen evrensel değerlerin, öğrenciler tarafından özümsemesini kolaylaştırabilir.

Öğretmenlerin, okul ortamında ve dışında değerleri doğru yansıtan örnek model olmaları, ahlaki sınıf ortamları oluşturmaları, değişik stratejiler kullanarak formal olarak sınıf içinde, informal olarak sınıf dışında da değerlerin kazandırılmasına ilişkin çocuklara çeşitli uygulamalar yaptırılması gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Doğal olarak değer eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri bireyler de demokratik yurttaşlık becerilerini kazanarak, içinde buldukları topluma gerekli katkıları sağlayacaklardır. Dolayısıyla öğretmenlerin çocuklara temel değerlerin kazandırılması sürecine ilişkin görüş ve deneyimleri önem arz etmektedir (Yıldırım, 2009).

Değerlere ilişkin olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, değerlerin birbirine benzer biçimde sınıflandırıldığı görülmektedir. Yapılan bu sınıflamalarda merhamet, cesaret, nezaket, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, tutarlılık, özdenetim, onurlu olma değer olarak ele alınmaktadır (Cottom, 1996; Ohio State Department of Education, 1990; Allen ve Stevens, 1998; Martorella, 2001; MEB, 2005).

Eğitimin her ülke ve her toplum için önemi yalnızca bilgi kazandırma amacından değil; beceri, alışkanlık ve değer kazandırılması amacından da kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda öğrenme süreci okul, öğretmen, akran grupları, aile, yakın çevre ve yaşanan toplumda gerçekleşmektedir. Öğrencilere değerler kazandırılarak bireylerin sorumlulukları paylaşması, çevresine ve çevresinde yaşayan canlılara daha duyarlı olması, kendini yönetmesi, geliştirmesi ve bu yolla bireylerin toplumsal yaşamdaki ilişkilerini geliştirmeleri sağlanır. Böylece, bireylerin sosyal rollerini algılamaları da kolaylaşabilir (Ravinger, 2006; Deveci, 2009)

Öğretmen, öğrencilerin yeni düşünceler ortaya koymalarını, önerilerini, yaptıkları açıklamaları, sorduğu soruları, arkadaşlarını ve çevreleri ile olan ilişkilerini, öğrencilerin iç disipline sahip olup olmadıklarını, takdir etme duygularını, toplum değerlerini ölçü edinip edinmediklerini gözlemeli ve bunları kazandırmaya yönelik önlemler almalıdır (Welton ve Mallan, 1997; Deveci, 2009).

İlgili alan yazında değer eğitimi ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış ve değer eğitimi programları ile öğrencilere çeşitli değerlerin kazandırılması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, Lawton (1997) yaptığı çalışmada ankete katılan yetişkinlerin %61'inin öğrencilerin karşı karşıya kaldığı en önemli sorunun değerlerle ilgili olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Yine "Günümüz Çocukları: Amerikan Toplumunu Gelecek Nesil hakkında Ne Düşünüyor?" başlıklı çalışmada eğitimle ilgili pek çok kurum ve organizasyonun gündemini değer eğitiminin oluşturduğu vurgulanmıştır (Bulach ve Butler, 2002: 200; Akt.Deveci, 2009).

Bulach ve Butler (2002: 210) kendi yaptığı araştırmada ise, değer eğitim programlarına gereksinim olduğu; ilköğretim basamağında ise en çok nezaket, paylaşma, dürüstlük değerinin kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Rewell (2002: 421-431) yaptığı araştırmada 700 çocukla görüşme yapmış ve çocukların değer eğitimindeki rolü ve algısını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada ilköğretimde yaş olarak küçük olan çocukların değer eğitiminin masallar ve çeşitli etkinlikler aracılığı ile verilmesinden dolayı değer eğitiminin farkında olmadıkları, daha büyük olan çocukların ise değerlerin okul yaşamının farklı bir parçasını oluşturdukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Gathercoal ve Nimmo (2001) ise uyguladığı programda öğrencilerin saygılı davranma, kendilerine güvenme gibi sosyal gelişimlerinde önemli ilerlemeler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Değerlerle ilgili alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların genelde okullarda uygulanan değer eğitimi programlarının etkililiği üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Deveci, 2009).

Bu araştırmada, okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi eğitim etkinliklerinde hangi değerlere yer verdiklerini ve en çok kullandıkları değerleri belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi eğitim etkinliklerinde çocuklarla olan iletişimlerinde hangi evrensel değerlere ve bu değerlere ne sıklıkta yer verdiklerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma "Nitel Araştırma Modeli" ne dayalı olarak yapılmıştır.

Örneklem/Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Tekirdağ'ın Hayrabolu İlçesi ve Bingöl İl merkezinde bulunan 2 ilköğretim ve 1 bağımsız anaokulunda görev yapan 4 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma için öğretmenler ile görüşülmüş ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan lisans mezunu dört okul öncesi öğretmeni bu çalışmada yer almıştır. Araştırma öncesinde öğretmenlere katılım formu uygulanmış ve öğretmenlerin bilgileri doküman haline getirilmiştir. Ö1 Çukurova Üniversitesi, Ö2 Marmara Üniversitesi, Ö3 Anadolu Üniversitesi, Ö4 Sakarya Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Ö2 öğretmeni 2 yıl, Ö1 ve Ö3 öğretmenleri 3 yıl, Ö4 öğretmeni de 7 yıldır resmi kurumlarda çalışmaktadır. Ö1 öğretmenin sınıfında

13 kız, 14 erkek öğrenci; Ö2 öğretmeninin sınıfında 11 kız, 18 erkek öğrenci; Ö3 öğretmeninin sınıfında 8 kız, 14 erkek öğrenci; Ö4 öğretmeninin sınıfında 4 kız 6 erkek öğrenci bulunmaktadır. Katılım formunda araştırmaya katılan öğretmenlere “Size göre değerler eğitimi nedir?”, “Sınıfınızda hangi değerleri uyguluyorsunuz? Açıklayınız.”, “Size göre çocuklara hangi değerler kazandırılabilir?”, “Değerlere sınıfınızda hangi etkinliklerde yer veriyorsunuz?”, “Sizin için en önemli değerler hangileridir, sıralayınız?”, “Hangi sıklıkla değer eğitimi uyguluyorsunuz?”, “Programınızda değer eğitime yer veriyor musunuz? (Cevabınız “evet” ise sınıfınızda değer eğitime nasıl yer veriyorsunuz?)” soruları yöneltilmiştir. Katılım formunda yer alan bu sorular öğretmenlerin sınıflarında uyguladıkları değer eğitime yönelik ön bilgilerinin ve görüşlerini değerlendirmeye yöneliktir. Öğretmenlerin katılım formunda yer alan açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar şu şekildedir:

Soru 1: Size göre değerler eğitimi nedir?

Ö1: “Sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük gibi evrensel insani değerlerin çocuklarımıza, gençlerimize çeşitli etkinliklerle aktarılmasıdır.”

Ö2: “Bireyleri, aileyi, içinde yaşadığımız toplumu ve hatta dünyayı tehdit eden risk ya da soruların çözümünde, yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimizin hem öğrenci hem de velilere aktarılmasıdır.”

Ö3: “Bence, değerler eğitimi 60-72 ay çocuklarının kesinlikle kazanması gerekir. Değerler eğitimi denince aklıma sevgi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, yardımlaşmanın, paylaşmanın, iyilik, merhamet ve bence kesinlikle hoşgörünün bireylere kazandırılmasıdır.”

Ö4: “Çocuğa kendini değerli ve özel hissettirmektir. Kendisinin birçok işi kendi başına başarabileceğini göstermektir.” yanıtını vermişlerdir.

Yukarıda verilen cevaplara bakıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili fikir sahibi oldukları görülmüştür.

Soru 2: Sınıfınızda hangi değerleri uyguluyorsunuz? Açıklayınız.

Ö1: “Sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, özbakım.”

Ö2: “Sevgi, dostluk, hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk, paylaşımcı olma, yardımlaşma, adalet, merhamet, doğruluk, kardeşlik”

Ö3: “Ben sınıfımda en çok üzerinde durduğum hayvan sevgisi, insan sevgisi ve olmazsa olmazım hoşgörü. Bu benim değerlerim tabii ki daha birçok şey var ama sadece benim için önemli olanları yazmak istedim. Sınıfımda tabii ki bu değerleri uyguluyorum ve bunu her fırsatta vurguluyorum.”

Ö4: “Birbirlerine saygılı davranma, paylaşma, yardımlaşma.”

Öğretmenlerin, sınıflarında hangi değerleri uyguluyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında öğretmenlerin pek çok değere yer verdikleri ve özellikle Ö1, Ö2 ve Ö3’ün sevgi ve hoşgörü değerlerinin ortak olarak belirttikleri görülmüştür.

Soru 3: Size göre çocuklara hangi değerler kazandırılabilir?

Ö1: “Sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, öz bakım”.

Ö2: “Merhamet, hoşgörü, sabır, adalet, yardımlaşma, dürüstlük, sevgi”

Ö3: “Sevgi, hoşgörü, yardımlaşma”

Ö4: “Psikomotor alan, sosyal duygusal alan, bilişsel alan, dil gelişimi ve öz bakım becerilerinin içinde olduğu her değer kazandırılabilir.”

Ö1,Ö2 Ö3 öğretmenleri temel evrensel değerleri doğrudan belirtmiş, Ö4 öğretmeni ise, belirli değerleri belirtmek yerine bu değerlerin özellikle çocukların gelişim alanlarını destekleyen değerler olması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Soru 4: Değerlere sınıfınızda hangi etkinliklerde yer veriyorsunuz?

Ö1: “Konusuna göre okul öncesindeki tüm etkinlik çeşitlerinde yer veriliyor.”

Ö2: “Bazen bir şiirde, bazen oyunlarda, bazen drama yoluyla, bazen okuduğumuz bir hikaye ile veya sınıfta herhangi bir sohbet sırasında olmak üzere bir çok etkinlikte yer veriliyor.”

Ö3: “Hoşgörü konusunda drama çalışması oluyor. İyilik, hayvan sevgisi, bitki sevgisi ya da yardımlaşma ile ilgili masallar uyguluyorum. Yakın zamanda da sınıfça ağaç sevgisi için ağaç ekimine gideceğiz. Ayrıca her çocuk için küçük bir çiçek ya da çiçek tohumu ekip evde büyütmelerini isteyeceğim. Sınıfa dönem dönem hayvan getirip (kuş, balık,su kaplumbağası). Onların yemeklerini gösteriyorum. Yaşadıkları yerleri. Onlara dokunmalarını istiyorum.”

Ö4: “Türkçe dil etkinlikleri, oyun ve hareket, drama vs. etkinliklerde yer veriyorum.”

Öğretmenlerin “Değerlere sınıfınızda hangi etkinliklere yer veriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde araştırmaya katılan dört öğretmenin de sınıf içi tüm etkinliklerde değerler eğitimine yer verdikleri görülmektedir.

Soru 5: Sizin için en önemli değerler hangileridir, sıralayınız?

Ö1: “Sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, öz bakım.”

Ö2: “Kardeşlik, saygı, sevgi, sorumluluk, hoşgörü, paylaşımcı olma, adalet, merhamet yardımlaşma.”

Ö3: “İnsan sevgisi, hayvan sevgisi, yardımlaşma, hoşgörü”

Ö4: “Paylaşma, yardımlaşma, çocuğun kendini korkusuzca ifade edebilmesi.”

Araştırmaya katılan dört öğretmenin “Sizin için en önemli değerler hangileridir, sıralayınız?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde özellikle sevgi, saygı, hoşgörü, paylaşma ve yardımlaşma değerlerinin öğretmenler tarafından ele alınan ve tekrar eden değerler olduğu görülmektedir.

Soru 6: Hangi sıklıkla değer eğitimi uyguluyorsunuz?

Ö1: “Neredeyse günlük denilebilir.”

Ö2: “Her otuz günde bir değer belirleyip bu süreç içerisinde her hafta ilgili değerle ilgili farklı etkinlikler planlayıp uyguluyorum.”

Ö3: “Bunun için yer ve zaman yok, yolda yürürken, bir hikaye içinde, bana ya da bize anlatılacak bir olayda mutlaka elimden geldiğince değerler eğitimi uyguluyorum.”

Ö4: “Uygulamalarımın her alanında yer vermeye çalışıyorum.”

Öğretmenlerin “Hangi sıklıkla değer eğitimi uyguluyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde dört öğretmenin de aslında değerler eğitimine sıklıkla yer verdikleri söylenebilir, ayrıca her fırsattan da bu amaçla yararlandıklarını ifade ettikleri söylenebilir.

Soru 7: Programınızda değer eğitimine yer veriyor musunuz?

Ö1: “Evet öncelikle sınıfımızda görsel olarak zenginleştirmeye başladığımız bir pano oluşturduk. Devamında okul öncesi etkinlikleriyle değerler eğitimi veriliyor.”

Ö2: “Evet ilimizde il milli eğitim müdürlüğü tarafından her ay bir değer belirlenip ayın başında resmi yazı ile okullara bildirilmektedir. Bizler de o ay boyunca her hafta en az bir etkinlik olmak üzere söz konusu değerle ilgili etkinlikler planlayıp uyguluyoruz.”

Ö3: “Aile çalışmalarını uyguluyorum. Ama ben program içinde değil de kendiliğinden bir şeylerin gelişmesi ve konuyu ona göre uygulamak daha uygun geliyor.”

Ö4: “Evet.”

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin yukarıdaki yanıtları dikkate alındığında programda değerler eğitimine yer verdikleri görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Gözlem

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi eğitim etkinliklerinde çocuklarla olan iletişimlerinde evrensel değerleri hangi sıklıkla kullandıkları “Yapılandırılmamış ve Katılımcı Olmayan Gözlem Tekniği” ile gözlemlenmiştir. Yapılandırılmamış gözlem, gözlem öncesi bir yapılandırma olmadan gözlemciye bilgi

toplama ve kayıt etmede özgürlük sağlayan bir gözlem türüdür. Bunlar not alma, günlük tutma şeklinde olabilir. Gözlemcinin bilgileri sentezleme, soyutlama ve organize etme görevlerini üstlenmesini gerektirir. Katılımcı olmayan gözlem yaklaşımında gözlemci, dışarıdan hiçbir etki etmeksizin gözlem yapmaktadır (Büyüköztürk ve Diğerleri, 2012). Buna göre Bingöl’de gözlemlenen 2 öğretmen 5 hafta boyunca 09.00-12.00,14.00-16.00 saatleri arasında, Tekirdağ’da gözlemlenen 2 öğretmen 5 hafta boyunca 13.00- 17.00 saatleri arasında toplam olarak 40 saat gözlemlenmiştir. Bu gözlemler serbest zaman, yapılandırılmış ve rutin etkinliklerde yapılmıştır. Gözlem yapan araştırmacılar tarafından araştırmacının amacı doğrultusunda öğretmenlerin bütün sözel ifadeleri ses kayıt cihazı yardımıyla, davranışları ise betimleyici notlar halinde kayıt altına alınmıştır. Gözlem yapmaya başlamadan önce, ortamda zaman geçirilerek öğretmenin davranışlarının gözlemciden etkilenmemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamına giren okul öncesi öğretmenlerinin gözlemlenmesi sonucu toplanan gözlem notları ve ses kayıtlarından oluşan veriler, her gözlem için ayrı olmak üzere bilgisayarda Microsoft Word programında yazılmıştır. Öncelikle dünyada uygulanan değerler eğitimi programları incelenmiş ve çalışmada analiz edilen değerler bu programlarda sıklıkla yer alan ve özellikle erken çocukluk eğitiminde kullanılan değerler arasından seçilmiştir. UNESCO tarafından desteklenen ve dünyada pek çok ülke tarafından uygulanan Yaşayan Değerler Eğitimi programının 3-6 yaş eğitim etkinliklerinde barış, saygı, sevgi, hoşgörü, dürüstlük, alçakgönüllülük, işbirliği, mutluluk, sorumluluk, sadelik, özgürlük ve dayanışma olmak üzere on iki evrensel değer yer almaktadır (Tillman, 2000: XII-1; Yiğittir, 2010). Bu çalışmada da yaşayan değerler eğitimi programında yer alan belirtilen değerler temel alınmış ve dünyada uygulanan diğer programlarda yer verilen değerler de dikkate alınarak analizlerde şu değerler incelenmiştir; nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı, sabır, işbirliği, merhamet, doğruluk, hoşgörü, sevgi/şefkat, adalet ve paylaşma. Gözlem kayıtları yapılan öğretmen ifadeleri Microsoft Word programında 12 punto ile yazılmış ve gözlem metni 78 sayfadan oluşmuştur. Araştırmacılar tarafından yazılı metin, bulgularda verilen değer tanımları esas alınarak cümle cümle okunmuş ve ilgili kodlamaları yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla iletişimlerinde yer alan değer ifadeleri araştırmacılar ve alanda bir uzman ile incelenerek “Görüş Birliği” ve “Görüş ayrılığı” olan maddeler belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için kaydedilen cümleler araştırmacılar ve bir okul öncesi öğretmenine inceletilmiş olup, onlara göre cümlelerin hangi değerleri belirttiğini ilgili cümlelerin yanına yazmaları istenmiştir. Araştırmacılar ve bir okul öncesi öğretmeninden alınan belgeler incelendikten sonra araştırmacıların ve okul öncesi öğretmenin de görüş birliği gösterdiği değerler araştırmaya dahil edilmiş, görüş ayrılığı yaşanan cümleler araştırmadan çıkarılmıştır ve böylece araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Bulguların sunumu sırasında doğrudan alıntılarının aktarılmasında öğretmenlerin gerçek adları yerine kod adlar kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde; öğretmenlerin sınıf içi eğitim etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları evrensel değerler ve katılım formuna verdikleri cevaplarla ilgili bulgular yer almaktadır. Araştırmada yaşayan değerler eğitimi programında yer alan değerlerden belirlenen temalar altında okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla iletişimlerinde kullandıkları değerler doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur. Araştırmada verilerin çözümlenmesi sonucu oluşturulan evrensel değer temaları şu şekildedir; nezaket, sorumluluk, saygı, işbirliği, sevgi/şefkat, sabır, paylaşma, yardımlaşma, adalet, merhamet, hoşgörü ve doğruluk/dürüstlük olarak sıralanmaktadır. Tablo analizleri yapılırken gözlem verileri kullanılmıştır. Görüşme bulguları tablo analizlerinde ele alınmamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, çalışmanın başında uygulanan katılım formundaki “Size göre değerler eğitimi nedir?”, “Sınıfınızda hangi değerleri uyguluyorsunuz? Açıklayınız.” ve “ Size göre çocuklara hangi değerler kazandırılabilir?” sorularına verdikleri cevaplara bakıldığında öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili bir fikre sahip oldukları fakat konuyla ilgili ayrıntılı bilgileri bulunmadıkları görülmüştür.

TABLO 1.

Sınıf İçi Etkinliklerde Kullanılan Değerlerin Öğretmenlerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı.

Değerler	Öğretmenler				TOPLAM
	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	
Tanımlar	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	f
Nezaket	41	14	27	33	115
Yardımlaşma	5	13	24	3	45
Sorumluluk	18	11	7	3	39
Saygı	6	16	7	8	37
Sabır	4	4	17	7	32
İşbirliği	2	2	6	9	19
Paylaşma	1	4	7	2	14
Adalet	0	9	1	0	10
Sevgi/Şefkat	0	4	2	2	8
Merhamet	0	4	0	0	4
Hoşgörü	0	5	0	2	7
Doğruluk/Dürüstlük	0	0	2	3	5
TOPLAM					
F	77	86	100	72	335
%	23	25,6	29,8	21,4	

Tablo1’de görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde kullandıkları değerlere bakıldığında Ö3 öğretmenin %29.8, Ö2 öğretmenin %25.6, Ö1 öğretmenin %23 ve Ö4 öğretmenin %21.4 oranında sınıf içi etkinliklerde evrensel değerlere yer verdiği görülmektedir.

Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde en çok Nezaket (115), Yardımlaşma (45), Sorumluluk (39), Saygı (37) ve Sabır (32) değerini kullandıkları görülmektedir. Aşağıda değerlerin tanımları yapılmış ve yapılan tanımlar öğretmenlerin bu değerlerle ilgili kullandıkları ifadelerle desteklenmiştir. Frekansı 30’un altında olan değerlere ise örnekler verilmeyip yalnızca tanımları yapılmıştır.

Nezaket

Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre nezaket; Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik anlamındadır. Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerinden elde edilen veriler çözümlendiğinde, öğretmenlerin en çok nezaket değerini kullandıkları görülmektedir.

Tablo’da örüldüğü üzere sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerden Ö1 (41), Ö4 (33), Ö3 (27) ve Ö2 (14) defa nezaket değerini kullandıkları görülmüştür. “Nezaket” başlığı altında öğretmenlerin kullandıkları ifadeler örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö1: “Teşekkür ederim. Size bir şey ikram edilince teşekkür ediyorsunuz.”

Ö2: “B. dün sen de gelemedin. Annen hastaydı geçmiş olsun. Evet arkadaşımızın annesi hastaymış geçmiş olsun deyin.”

Ö3: “Bazı arkadaşlarınız size kukla gösterisi hazırlamışlar. Onlara teşekkür ediyoruz.”

Yardımlaşma

Birlikte çalışmak ya da yardım etmektir. Tablo'da görüldüğü üzere sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerden Ö1 (5), Ö2 (13), Ö3 (24) ve Ö4 (3) defa yardımlaşma değerini kullandıkları görülmüştür. "Yardımlaşma" başlığı altında öğretmenlerin kullandıkları ifadeler örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö4: "K. sen ayakkabını giymeden arkadaşına bir tane buz getiriyorsun, hadi bakalım. Islak mendile sarılı getir, biraz buraya buz koyalım geçsin kırmızılığı, bana yardım et."

Ö3: "İlk önce bu arkadaşlarımıza bir yardım edelim toplamalarına, ondan sonra kukla gösterisine geçeceğiz."

Ö1: "M. hayvanları düzeltir misin, İ. Sende arkadaşına yardım et"

Sorumluluk

Türk Dil Kurumu sorumluluğu, kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet, olarak tanımlamıştır. Lickona (1992) sorumluluğu saygının genişlemiş şekli olarak tanımlamış, kişinin diğer insanlara saygı gösterdiğinde onlara değer verdiğini, değer vermenin ise onların iyiliği için sorumluluk hissetmeyi gerektirdiğini belirtmiştir.

Tablo'da görüldüğü üzere sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerden Ö1 (18), Ö2 (11), Ö3 (7) ve Ö4 (3) defa sorumluluk değerini kullandıkları görülmüştür. "Sorumluluk" başlığı altında öğretmenlerin kullandıkları ifadeler örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö1: "Piknik alanında ateşi güzelce söndürmemiz gerekiyor ve etrafta çöp varsa toplayıp çöpe atmamız gerekiyor. Ne kadar yaşlı ağaç kesmişsek o kadar fidan ekmemiz gerekir."

Ö3: "E. oradan çıkın S.'le görev veriyorum size. Hazır mısınız göreve. Çok önemli bir görev bu."

Ö4: "Tuvalete koştular, ellerini yıkamayı unuttular. Biz de hiç unutmuyoruz değil mi ellerimizi yıkamayı? Eğer ellerimizi tuvaletten çıktıktan sonra yıkamazsak ne olur? Ellerimizdeki mikroplar vücudumuza girer, bizi hasta eder değil mi? O yüzden çok önemli tuvaletten sonra ellerimizi yıkamak."

Saygı

Saygı, birine ya da bir şeye değer vermek anlamına gelir. Kişi öncelikle kendine, diğer insanlara ya da yaşamındaki diğer varlıklara karşı saygı duyar. Bütün yaşamların bağlı olduğu doğal çevreyi koruma, hayvanlara şiddetten uzak durma gibi davranışların temelini saygı oluşturur. Günlük en küçük etkileşimden, en önemli demokrasi ilkelerine kadar birçok şeyin merkezinde saygı vardır (Lickona, 1992). Saygı, yaşamdaki değerlerin de temelini oluşturur (Eyre & Eyre, 1993). Birey kendisinin değerli olduğuna, bir şeyler yapabileceğine, başkaları için bir anlam ifade ettiğine inanıyor ve aynı zamanda kendi zayıflıklarını kabul edebiliyorsa aynı duyguyu başkalarına karşı da gösterebilir (Pighin, 2005).

Tablo'da görüldüğü üzere sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerden Ö1 (6), Ö2 (16), Ö3 (7) ve Ö4 (8) defa saygı değerini kullandıkları görülmüştür. "Saygı" başlığı altında öğretmenlerin kullandıkları ifadeler örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö4: "E. bak arkadaşların seni dinledi, sen de arkadaşlarını dinliyorsun oğlum, tamam mı, konuşmuyorsun kendi aranda."

Ö3: "Öğretmen zili çaldığı zaman da öğretmen öğretmenler odasından ne yapar? Sınıfa girer. O zaman öğrenciler ne yapar biliyor musunuz öğretmen girdiği zaman? Ayağa kalkar."

Ö2: "Ben konuştuğumda siz dinleyeceksiniz, siz konuştuğunuzda da ben dinleyeceğim."

Sabır

Çocuklarda sabır davranışı, duygularını kontrol edebilme, isteklerini erteleyebilme ve çeşitli etkinliklerde bulunmak için uygun zamanı bekleme biçiminde gelişir. Çocuklar yaşamın ilk yılında bilişsel

ve sosyal yeterlilikleri nedeniyle gereksinimlerini erteleme ya da duygularını kontrol edebilme becerisine sahip değildirlir (Arıkan, 2011).

Tablo’da görüldüğü üzere sınıf içi etkinliklerde öğretmenlerden Ö1 (4), Ö2 (4), Ö3 (17) ve Ö4 (7) defa sabır değerini kullandıkları görülmüştür. “Sabır” başlığı altında öğretmenlerin kullandıkları ifadelere örnekler aşağıda verilmiştir.

Ö3: “M. lütfen yerine oturup sıranın sana gelmesini bekler misin?”

Ö2: “Ben anlatmadan kesmeye başlamayın, beraber başlayacağız.”

Ö4: “Çocuklar arkadaşlarınızı toplayacağım, öyle yapacağız. Şimdi herkes bir şeyle uğraşırken kuklayla çok fazla ilgilenmezler. Biraz daha bekleyin.”

Öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde en az İşbirliği (19), Paylaşma (14), Adalet (10), Sevgi/Şefkat (8), Hoşgörü (7), Doğruluk/Dürüstlük (5) ve Merhamet (4) değerini kullandıkları görülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde en az kullandıkları evrensel değerlere ilişkin tanımlamalar ve kullanım düzeyine uygun oranda seçilen örnek ifadeler ise şu şekildedir,

İşbirliği

İşbirliği başkalarının duygu, düşünce, istek, davranış ve diğer ruhsal durumlarını dikkate alarak beraber yapılan çalışmaları içerir. Çocuklar başkalarının bakış açısı hakkında düşünmedikçe, işbirliği yapmaları mümkün değildir. Piaget, tek bir bakış açısından uzaklaşmanın bilişsel ve ahlaki önemini vurgulamaktadır. İşbirliği; girişimleri kabul etme, diğerlerini anlama ve bakış açılarıyla uyumlu çalışmayı gerektirir (DeVries & Zan, 1994).

Ö1: “Havalar güzel olduğunda sizinle birlikte ağaç dikmeye gideceğiz.” (İşbirliği)

Ö2: “Sınıfı toplarken hepimiz işbirliği yaparak toplarsanız daha az zamanda işinizi bitirmiş olacaksınız.” (İşbirliği)

Paylaşma

Türk Dil Kurumu’na göre paylaşma, aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek demektir.

Ö2: “A. çok paylaşımcı olduğu için, paylaşım çok güzel bir şey. A. her şeyini paylaşıyor bu yüzden E.,A’yı seviyormuş. Demek ki bir şeylerimizi başkalarıyla paylaşmalıyız.” (Paylaşma)

Ö3: “Ç. bence sen arkadaşına sor. C. yapıştıracını paylaşabilir miyiz diye.” (Paylaşma)

Adalet

Türk Dil Kurumu’na göre adalet, Kişinin doğru olanı tarafsızca yapması, hakkı olan kişinin hakkına saygı duyması ve bu kişinin haklarına sahip olabilmeleri için onu desteklemesi demektir.

Ö2: “Çocuklar eğer sırayla seçmezsem başkalarına ne olur “haksızlık”, evet haksızlık olur. Yarın T.’yi seçebilirim. Çünkü o geçen hafta yoktu başkan olamamıştı, olmadığı için ona haksızlık yapmış oluruz. Bu yüzden yarın toprağı başkan seçeceğim. Ben eğer hep aynı kişileri başkan olarak seçersem başkalarına haksızlık yapmış olurum. Haksızlık çok kötü bir şey.” (Adalet)

Sevgi/Şefkat

Şefkat, Türk Dil Kurumu’nda sevecenlik olarak, sevgi de insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu olarak açıklanmıştır. Çocuklar gelişmek ve başarılı olmak için ev ve okulda ait olma duygusunu ve sevgiyi yaşamaya gereksinim duyarlar (Morrison, 2008; akt. Arıkan, 2011). Sevgi, çocuğun fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişiminde önemli rol oynar. Çocuğun yapıcı yaratıcı ve

üretken bir kişiliğe sahip olması, onun sevgi dolu bir ortamda büyümesiyle yakından ilişkilidir (Dönmezer, 2001; akt. Arıkan, 2011).

Ö2: “Hepimiz zaten bir birimizi seviyoruz sadece bu sınıfta olduğumuz için değil bütün herkesi seviyoruz.” (Sevgi)

Ö2: “Yarın geleceksin değil mi? Sen gelmezsen biz çok üzülürüz. Biz seni çok özleriz, yarın gel tamam mı?” (Sevgi)

Hoşgörü

İnsanların bir birlerine, milliyetlerine, cinsiyetlerine, görünüşlerine, kültürlerine, inançlarına ve becerilerine odaklanmadan değer vermesi demektir. Türk Dil Kurumu’na göre ise hoşgörü, her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans anlamındadır.

Ö2: “Çocuklar her şey şikayet edilmez, önemli bir şey varsa bana söyleyeceksiniz. Ama çok çok basit şeyleri hemen görüp söylemeyeceksiniz. Birinin kusurunu söylemek çok ayıp bir şey. Kusur ne demek? Mesela biri bir yanlış yaptı hemen gidip başkasına söylemek ya da o yanlışıyla dalga geçmek ayıp bir şey. Birinin küçük bir yanlışını gördüyseniz görmemiş gibi davranacaksınız. Bana ya da başka bir arkadaşınıza söylemeyeceksiniz. Biriyle dalga geçmek çok ayıp bir şey. (Hoşgörü)

Doğruluk/Dürüstlük

Doğruluk, insanın söz ve davranışlarıyla, niyet ve inancında iyilikten ve güzellikten yana olmasıdır. Dürüstlük; eşit davranma, gerçeği bilme, kendine ve başkalarına saygı ve haklılık ilkesine bağlılık gibi birçok olguyu içeren ve güven olgusunu içinde barındıran bir kavramdır. (Altinköprü, 2000; akt. Arıkan, 2011).

Ö4: “Demek ki sen gerçekten gözlerini kapatarak yaptın, bize dürüst davrandın. Arkadaşınız dürüst davrandığı için onu alkışlıyoruz. ” (Doğruluk/ Dürüstlük)

Merhamet

Türk Dil Kurumu’na göre merhamet, bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma anlamına gelmektedir.

Ö2: “Hayvanlara vurmamak, onlara bir şey atmak, onlara kötü davranmakta yanlış bir davranıştır. Sadece insanlara değil, hayvanlara, bitkilere de iyi davranmalıyız.” (Merhamet)

Tablo 1’de görüldüğü üzere Ö1 öğretmenin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde en fazla Nezaket (41), en az Paylaşma (1) değerini kullandığı; Sevgi/Şefkat, Adalet, Merhamet, Hoşgörü, Doğruluk/Dürüstlük değerini hiç kullanmadığı görülmektedir. Ö2 öğretmenin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde en fazla Saygı (16), en az Sevgi/Şefkat (1) değerini kullandığı; Doğruluk/Dürüstlük değerini hiç kullanmadığı görülmektedir. Ö3 öğretmenin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde en fazla Nezaket (27), en az Adalet (1) değerini kullandığı; Merhamet, Hoşgörü değerini hiç kullanmadığı görülmektedir. Ö4 öğretmenin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde en fazla Nezaket (33), en az Sevgi/Şefkat (2), Paylaşma (2) ve Hoşgörü (2) değerini kullandığı; Adalet ve Merhamet değerini hiç kullanmadığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerinde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları evrensel değerlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerin etkinliklerde, nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı, sabır, işbirliği, paylaşma, adalet, sevgi/ şefkat, hoşgörü, doğruluk ve merhamet olmak üzere on iki değere farklı oranlarda yer verdikleri belirlenmiştir. Bu

değerler içinde okul öncesi öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde en çok kullandıkları evrensel değerler sırasıyla nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı ve sabırdır. En az kullandıkları değerler ise merhamet, doğruluk, hoşgörü, sevgi/şefkat, adalet, paylaşma ve işbirliğidir.

Doğanay (2006: 264)'ın belirttiği gibi, değer eğitimi çocuğun yaşadığı tüm ortamlarda gerçekleşmektedir. Değer eğitime okul, aile, akrabalar, arkadaş çevresi, medya gibi birçok öge katkı sağlamaktadır (Akt.Deveci, 2009) .Bu araştırmada da öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla iletişimlerinde değer eğitime ne kadar yer verdikleri incelenmiş ve öğretmenlerin en çok nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı ve sabır değerini kullanarak değer eğitime katkı sağladıkları görülmüştür.

Okul öncesi öğretmenleri sınıf içi etkinliklerinde çocuklarla olan iletişimlerinde değer eğitimi sistemli olarak uygulamalıdır. 1996 yılında New York'ta UNICEF merkez büro çalışanlarından 12 eğitimcinin yaptığı toplantıda, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve onların daha mutlu ve uzun bir hayata hazırlanması için Yaşayan Değerler Eğitim Programı (LVEP) yapılmıştır. Burada tespit edilen her bir değer için ünite oluşturulmuştur. Bu değerler, barış, saygı, sevgi, hoşgörü, dürüstlük, alçakgönüllülük, işbirliği, mutluluk, sorumluluk, sadelik, özgürlük ve dayanışmadır (Tillman, 2000: XII-1; Yiğittir, 2010). Ülkemizde de değerler eğitiminin önemi gittikçe daha iyi anlaşılmakta ve çoğu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Araştırmamıza katılan öğretmenlerimiz de çalışmalarında değerler eğitime yer verdiklerini araştırmamızın başında uyguladığımız katılım formunda belirtmişlerdir. Araştırmamızdan elde edilen bulgular, çalışmaya katılan öğretmenlerin işbirliği, paylaşma, adalet, sevgi/ şefkat, hoşgörü, dürüstlük ve merhamet değerlerine sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde diğer evrensel değerlerden (nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı, sabır) daha az yer verdiklerini göstermiştir. Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmenlerine araştırma başında uygulanan katılım formuna verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili kısmen bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle ülkemizde değerler eğitimi ile ilgili üniversitelerin ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin çalışmaları ve yapılan diğer çalışmalar da göz önünde bulundurularak, öğretmenlerin çocuklarla olan iletişimlerinde diğerlerinden daha az sıklıkta kullandığı değerler tespit edilerek, bu değerleri daha fazla kullanabilecekleri, çocuklara bu değerleri aşılayabilecekleri etkinlik örnekleri sunulmalı, bu etkinlik örnekleri ve değerler eğitimiyle ilgili kendi özgün etkinliklerini oluşturabilmeleri için ortamlar sağlanmalıdır. Bu konuyla ilgili öğretmenler meslektaşlarının erişebileceği bir etkinlik havuzu oluşturabilir. Milli Eğitim Bakanlığı'nca il ve ilçelerde, değerler eğitimi uzmanı olarak yetişen bireyler tarafından öğretmenlere hizmet içi eğitimler, kurs ve seminerler verilebilir.

Ryan ve Bohlin son yapılan Gallup oylamalarında eğitimde sorumluluk, saygı, dürüstlük, ilgili olma, dikkatli olma, tolerans ve ahlaki cesaret gibi erdemlere çok acil ihtiyaç olduğunu iddia etmektedirler (Hayes vd,2000:1;Akt: Yiğittir, 2010). Brynildsen (2002:1), 2000-2001 yıllarındaki çalışmasında temel değerleri şöyle sıralamıştır: “dürüstlük, işbirliği, diğer insanlara yardımcı olma/hizmet etme, özgürlük, sorumluluk ve medeniliktir.” Bu değerler onun çalışmalarında insanların üzerinde en çok anlaştıkları değerler olmuştur. Lickona ise 1991 yılında oluşturduğu değerler listesinde şu değerlere yer vermiştir: sorumluluk, saygı, tolerans, tutumluluk, kendini disipline etme, yardımseverlik, merhamet, işbirliği, cesaret, dürüstlük, adaletlilik ve demokratik olma (akt. Yiğittir, 2010). Bu araştırmanın bulgularına bakıldığında Lickona'nın listesinde yer alan sorumluluk, saygı, yardımseverlik, merhamet, işbirliği ve adalet değerlerine öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla iletişimlerinde yer verdikleri görülmüştür.

Yiğittir'in (2010) Ankara/Altındağ Atatürk İlköğretim Okulu'ndaki 317 öğrenci velisine yaptığı “İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler” adlı araştırma sonucunda; ailelerin okulda en çok aile birliğine önem verme, çalışkanlık, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret değerlerine öncelik verdikleri görülmüştür.

Fidan (2009) da Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde okuyan 206 öğrenciyle yaptığı “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” adlı araştırmada; öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerimizin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşandığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğretmenin etkisini azalttığını belirtmişlerdir.

Yine Yıldırım'ın (2009) toplumun sahip olduğu temel değerlerin, kendini ayakta tutan bireylere aktarılmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri olan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri alınarak, değerlerin kazandırılması sürecine yönelik düşünceleri ve deneyimleri betimlenmeye çalışıldığı “Türk Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Deneyimleri: Fenomonolojik Bir Yaklaşım” adlı çalışmasında sınıf öğretmenlerince çocukların kazanmalarını arzu ettikleri değerlerden vatanseverlik, çalışkanlık, aileye önem verme, duyarlılık, saygı, sevgi, dürüstlük, özgürlük, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışmacılık, sağlığa önem verme ve bilimsellik ön plana çıkmaktadır. Yıldırım'ın çalışmasındaki değerlerle paralellik gösteren bu örnekler aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Programlarında vurgulanan değerler arasında yer almaktadır.

İncelenen araştırmalar doğrultusunda değer eğitimi konusunda yapılan çalışmaların henüz yeni bir aşamada olduğunu söylemek mümkündür. Milli Eğitim Bakanlığı da bu konuda 2011 yılını Değerler Eğitim yılı olarak belirlemiş ve değerlerin okullarda öğretilmesi üzerinde durmuştur.

Eğitim fakültelerinde değer eğitimi ile ilgili bir ders bulunmamakla birlikte bu alan eğitimini doğrudan destekleyici etkili faaliyet gözlenmemektedir. Fakültelerin öğretmen yetiştirme programlarına değer eğitiminin felsefesi, değer eğitiminde kullanılabilir yaklaşımlar, yöntem ve metotlarla ilgili eğitimlerin yerleştirilmesi önerilmektedir. Böylece öğretmenler okullarda daha etkili ve verimli bir değer eğitimi faaliyeti gerçekleştirebileceklerdir (Okudan, 2010).

Sonuç bölümünde yer verilen çalışmaların bulguları ile bu araştırmada elde edilen bulgular dikkate alınarak öğretmenlerin, öğrencilere hangi değerleri öğretmesine Milli Eğitim Bakanlığınca ve ilgili kurumlar tarafından karar verilebilir.

Değer eğitimi konusundaki eksiği gidermek ve değerler eğitimi ile ilgili yeni yöntem ve tekniklerin öğretmenlere gösterilmesi için uygulamalı olarak gerek eğitim fakültelerinin programlarında, gerekse göreve başladıktan sonra hizmet içi eğitim, kurs, seminer vb. de eğitim verilmelidir. Bu sayede ülkemizde değer eğitimi olumlu yönde gelişme gösterebilecektir.

Kaynakça

- Allen, M. G., Stevens, R. L. (1998). *Middle grades social studies: teaching and learning for active and responsible citizenship* (6th Ed.). Boston : Allyn and Bacon.
- Arıkan, A. (2011). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bryndissen, S. (2002). *Character education through children's literature*. ERIC clearinghouse on reading english and communication. ED 469929. (24/8/2006'da indirildi) from the World Wide Web: <http://www.ericdigests.org/2003-3/character.htm>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara. Pegem Akademi.
- Cottom, C. A. (1996). Bold experiment in teaching values. *Educational Leadership*, 53(8), 1-6.
- Deveci, H. ve Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.

- Devries, R. ve Zan, B. (1994). *Moral classrooms, moral children: Creating a constructivist atmosphere in early education*. New York: Teacher's College Press.
- Doğan, İ. (2007). *Türk eğitim sisteminde değer sorunu. Değerler ve Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, (syf. 615-634). İstanbul: Dem Yayınları.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. (Ed.C.Öztürk) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (syf. 255-286). Ankara : Pegem Akademi.
- Ediger, M. (1998). *Trends and issues in teaching elementary school social studies. College Student Journal*, 32 (3):347-363.
- Eyre, L., ve Eyre, R. (1993). *Teaching your children values*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kurumsal Eğitim Bilim*, 2(2), 1-18.
- Halstead, J. M. ve Taylor, J. M. (2000). *Learning and teaching about values: A review of recent research. Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Kızılcılık, S. ve Erdem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimleri sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Lickona, T. (1992). *Educating for character (How our schools can teach respect and responsibility)*. New York: Bantam Books.
- Martorella, P. H. (2001). *Teaching social studies in middle and secondary schools*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- M.E.B (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milles, M.B ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (Second Edition). California: SAGE Publications.
- Naylor, David T. ve Diem, Richard (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Ohio State Department of Education. (1990). *Character education in Ohio: Sample strategies*. Guides-Non Classroom Use 055- Test Evaluation Instruments. (ERIC Document Reproduction Service No.ED350 196).
- Okudan, A.Y. (2010). *Eğitim yöneticilerinin değerler eğitiminin önemi, etkileri ve uygulamalar hakkında görüşleri*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Önder, M. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının aile eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 377-386.
- Pighin, G. (2005). *Çocuklara değer aktarımı*. (Çev. Ali aşar Gök), İzmir: İlyas.
- Stanley, W. B. (1983). *Training teachers to deal with values education: A critical look at social studies methods texts. Social Studies*, 74 (6).242-246.
- Suh, B. K. ve Traiger, J. (1999). Teaching values through elementary social studies and literature curricula. *Education*, 119(4), 723-727.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults*. Florida: Health Communications Inc.
- Yazıcı, K. (2006). *Değerler eğitimine genel bir bakış*. TÜBAR-XIX-/2006
- Yıldırım, K. (2009). Türk sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin deneyimleri: fenomenolojik bir yaklaşım. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35,165-184.
- Yığittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-116.
- Welton, A.D. ve Mallan, J.T. (1997). *Children and their world*. Boston: Houghton Mifflin Company.http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (10/07/2012'de indirildi)